

LPT - rättighet eller skyldighet?

Ett ofullständigt urval paragrafer med fokus på vad akutpersonal i sjukvården kan behöva veta

Michael Rangne
Specialist i psykiatri
Norra Stockholms Psykiatri
Februari 2012

Tvångsvårdens syfte (2§)

- Tvångsvården ska syfta till att sätta patienten i stånd att frivilligt medverka till nödvändig vård och ta emot det stöd som han eller hon behöver.

Sluten eller öppen psykiatrisk tvångsvård (2§)

Tvångsvård enligt denna lag ges som **sluten psykiatrisk tvångsvård** eller, efter sådan vård, som **öppen psykiatrisk tvångsvård**. Vård som ges när patienten är intagen på en sjukvårdsinrättning benämns sluten psykiatrisk tvångsvård. Annan vård enligt denna lag benämns öppen psykiatrisk tvångsvård.

Förutsättningar för tvångsvård (3§)

Tvångsvård får ges endast **om patienten lider av en allvarlig psykisk störning och på grund av sitt psykiska tillstånd och sina personliga förhållanden i övrigt**

1. har ett **oundgängligt behov** av psykiatrisk vård, som inte kan tillgodoses på annat sätt än genom att patienten är intagen på en **sjukvårdsinrättning** för kvalificerad psykiatrisk dygnetruntvård (sluten psykiatrisk tvångsvård), *eller*
2. behöver **iaktta särskilda villkor** för att kunna ges nödvändig psykiatrisk vård (öppen psykiatrisk tvångsvård).

En förutsättning för vård enligt denna lag är att patienten **motsätter sig** sådan vård som sägs i första stycket, eller det till följd av patientens psykiska tillstånd finns **grundad anledning att anta att vården inte kan ges med hans eller hennes samtycke.**

Förutsättningar för tvångsvård (3§)

Vid bedömning av vårdbehovet enligt första stycket ska det **även beaktas**, om patienten till följd av sin psykiska störning är **farlig för annans personliga säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa**.

"Allvarlig psykisk störning", exempel:

- **Psykos, oavsett orsak** (förvirring, tankestörning, hallucinationer eller vanföreställningar)
 - Alkoholpsykoser
 - Drogpsykoser
 - Svårartade abstinensstillstånd
 - Demens med påtagligt stört beteende
 - Ätstörning?
- **Mani**
- **Depression med självmordsrisk**
- Allvarlig personlighetsstörning med impulsgenombrott av psykotisk karaktär
- Starka krisreaktioner
- Utvecklingsstörning eller annan hjärnskada med svåra orosutbrott

Undersökning för vårdintyg (4§)

- Får företas av **legitimerad läkare om det finns "skälig anledning"**.
- Om undersökningen inte kan utföras med patientens samtycke, får patienten tas om hand för undersökning (polishandräckning , 47§). **Beslut om sådant omhändertagande** får fattas endast av en läkare i allmän tjänst eller av en läkare som enligt avtal med landstinget har till uppgift att utföra undersökningar för vårdintyg.
- När vårdintyg utfärdats ska patienten föras till psykiatrisk klinik för **prövande av vårdintyget enligt 6§ (om vårdintyget inte skrivits just där)**.

Hur gör man praktiskt om man inte arbetar i sjukvården?

- o **Ringer läkare** på patientens vårdcentral och beskriver läget.
- o **Ringer lokala jourverksamheten** och beskriver läget.
- o **Ringer SLL's vuxenpsykiatriska akutmottagning** vid St Göran (tel 08-672 2532) och beskriver läget.
- o **Vid fara för patienten eller någon annan:** aldrig fel att ringa **112** direkt och be att få bli kopplad till polisen.

Vid allvarlig fara för patienten eller annan person

- Har man **alltid rätt att använda nödvändigt våld enligt Brottsbalkens nödrättsregel.**
- Tar samvetet överhanden över juridiska spetsfundigheter (tycker jag).

Kvarhållning och visitering (6§)

- En patient får, sedan vårdintyg har utfärdats, efter beslut av läkare hållas kvar på vårdinrättningen tills frågan om intagning har avgjorts. Patienten får kvarhållas högst 24 timmar på sjukhuset, och under denna tidsperiod måste alltså fattas intagningsbeslut alternativt beslut om icke intagning.
- Om andra åtgärder inte är tillräckliga, får det tvång användas som är nödvändigt för att hindra patienten att lämna den del av vårdinrättningen där patienten skall vistas, för att upprätthålla ordningen på inrättningen eller för att tillgodose säkerheten i vården.
- Om det är nödvändigt får patienten, sedan beslut om att hålla kvar denne har fattats, kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas för kontroll av att denne inte bär på sig egendom som anges i 21 §.

Intagningsprövning (6b §)

- Frågan om intagning för sluten psykiatrisk tvångsvård ska avgöras skyndsamt efter undersökning av patienten, **senast 24 timmar efter dennes ankomst till vårdinrättningen**. Ett beslut om intagning får inte grundas på ett vårdintyg som är äldre än fyra dagar.
- Beslut om intagning fattas av en chefsöverläkare vid en enhet för psykiatrisk vård. **Beslutet får inte fattas av den läkare som har utfärdat vårdintyget.**

Tvångsåtgärder *före* läkares beslut om vårdintyg

- o Endast enligt brottsbalkens regler för nödvärn och nödrätt!
- o Vem som helst i vården som hamnar i en sådan situation har rätt att fatta beslut om och använda sig av denna möjlighet. Läkare skall omgående informeras om det inträffade och då infinna sig för vårdintygsbedömning.

Tvångsåtgärder *när vårdintyg utfärdats* men intagningsbeslut ännu ej fattats (6a §)

- I sådana fall som anges i 19 § eller 20 § får en patient som hålls kvar enligt 6 § **kortvarigt (högst fyra timmar) spännas fast med bälte** eller liknande anordning eller **kortvarigt (högst åtta timmar) hållas avskild** från de andra patienterna.
- **En patient som hålls kvar enligt 6 § får, om det finns en överhängande fara för patientens liv eller hälsa, ges nödvändig behandling.**
- Beslut enligt denna paragraf fattas av legitimerad läkare. Denne skall omgående informera ansvarig överläkare/bakjour.

Vilket tvång får utövas *när intagningsbeslut har fattats (17§)?*

- Tvångsåtgärder i syfte att genomföra vården får användas **endast om patienten inte genom en individuellt anpassad information kan förmås att frivilligt medverka till vård.** De får inte användas i större omfattning än vad som är nödvändigt för att förmå patienten till detta.
- Tvångsåtgärder vid vård enligt denna lag **får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden.** Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, skall de användas.
- Tvång skall utövas **så skonsamt som möjligt och med största möjliga hänsyn till patienten.**

Konvertering (11§ och 12§)

- Om en patient är intagen på en sjukvårdsinrättning för frivillig psykiatrisk vård, får chefsöverläkaren vid den enhet där patienten vårdas besluta om tvångsvård när
 - de grundläggande förutsättningarna är uppfyllda och
 - patienten *till följd av sin psykiska störning* kan **befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon annan.**
- Detta förutsätter att ett vårdintyg först skrivits av annan läkare högst 24 timmar tidigare.
- Intagningsbeslutet ska senast dagen efter underställas förvaltningsrätten för prövning (12§).

Vårdplan (16§)

- En vårdplan skall **upprättas snarast** efter det att patienten har tagits in för tvångsvård.
- Vårdplanen skall ange de behandlingsåtgärder och andra insatser som behövs för att **syftet med tvångsvården** skall uppnås och för att resultaten av dessa insatser skall kunna bestå.
- Så långt möjligt skall planen upprättas **i samråd med patienten**. Om det inte är olämpligt skall samråd ske **också med dennes närstående**.

Behandlingen (17§)

- I fråga om behandlingen under vårdtiden ska samråd äga rum med patienten när det kan ske. Samråd ska ske också med patientens närstående, om det inte är olämpligt. Frågor om behandlingen avgörs ytterst av chefsöverläkaren.
- Behandlingsåtgärderna ska anpassas till vad som krävs för att uppnå syftet med tvångsvården enligt 2 § andra stycket.

Tvång under behandlingen (17§ och 18§)

- En patient får **hindras att lämna vårdinrättningens område** eller den del av inrättningen där han skall vistas.
- Om andra åtgärder inte är tillräckliga, **får det tvång användas som är nödvändigt för att hindra patienten att lämna vårdinrättningens område eller den del av inrättningen där denne skall vistas, för att upprätthålla ordningen på vårdinrättningen eller för att tillgodose säkerheten i vården.**

Fastspänning (19§)

- Om det finns en **omedelbar fara** för att en patient **allvarligt skadar sig själv eller någon annan**, får patienten kortvarigt spännas fast med bälte eller liknande anordning. **Vårdpersonal skall vara närvarande under den tid patienten hålls fastspänd.**
- Om det finns **synnerliga skäl**, får beslutas att patienten skall hållas fastspänd längre än som anges i första stycket.
- Chefsöverläkaren beslutar om fastspänning. Socialstyrelsen skall utan dröjsmål underrättas om beslut enligt andra stycket.

Avskiljning (20§)

- En patient får hållas avskild från andra patienter **endast om det är nödvändigt på grund av att patienten genom aggressivt eller störande beteende allvarligt försvårar vården av de andra patienterna**. Ett beslut om avskiljande gäller högst åtta timmar. Tiden för avskiljande får genom ett nytt beslut förlängas med högst åtta timmar.
- Om det finns **synnerliga skäl**, får ett beslut om avskiljande enligt första stycket avse en bestämd tid som överstiger åtta timmar.
- Chefsöverläkaren beslutar om avskiljande. Om en patient hålls avskild mer än åtta timmar i följd, skall socialstyrelsen utan dröjsmål underrättas om detta. **En patient skall under den tid han hålls avskild stå under fortlöpande uppsikt av vårdpersonal.**

Elektronisk kommunikation (20a §)

- **Chefsöverläkaren** får besluta att **inskränka en patients rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster**, om det är nödvändigt med hänsyn till vården eller rehabiliteringen av patienten eller för att undvika att någon annan lider skada.
- **Den tekniska utrustning som möjliggör användningen får omhändertas under den tid beslutet gäller.** Omhändertagen utrustning skall återlämnas till patienten senast när beslutet om inskränkning upphör att gälla.

Patienten får inte inneha (21§)

1. **narkotika, alkoholhaltiga drycker**, andra berusningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor,
2. sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel,
3. **injektionssprutor eller kanyler**, som kan användas för insprutning i människokroppen,
4. andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika, eller
5. **annan egendom som kan skada honom själv eller någon annan eller vara till men för vården eller ordningen på vårdinrättningen.**

Påträffas sådan egendom som avses i första stycket, får den omhändertas.

Visitering (23§)

- Om det är nödvändigt får en patient **kroppsvisiteras** eller **ytligt kroppsbesiktigas** för kontroll av att han eller hon inte bär på sig sådan egendom som avses i 21 § eller, när det gäller en patient vars rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster är inskränkt, utrustning som avses i 20 a §. Om möjligt **skall ett vittne närvara när åtgärden utförs.**
- **Chefsöverläkaren beslutar** om kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

”Permission” (25§)

- **Chefsöverläkaren** får ge en patient tillstånd att under en viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område. Tillståndet får ges för ett visst tillfälle eller för vissa återkommande tillfällen. Tillstånd får ges endast under förutsättning att det står i överensstämmelse med vårdplanen.
- Ett tillstånd att vistas utanför vårdinrättningens område **får förenas med sådana villkor** som anges i 26 § tredje stycket.
- **Chefsöverläkaren får återkalla ett tillstånd** som avses i första stycket om förhållandena kräver det.

Den som ges öppen psykiatrisk tvångsvård får vistas utanför sjukvårdsinrättningen (26§)

- Vid beslut om **öppen psykiatrisk tvångsvård** ska rätten föreskriva de **särskilda villkor** enligt 3 § första stycket 2 som ska gälla för vården. Rätten får överlämna åt chefsöverläkaren att besluta om dessa villkor. När det finns skäl för det, får rätten återta denna beslutanderätt.
- **De särskilda villkoren får avse**
 - skyldighet att underkasta sig **medicinering eller annan vård eller behandling**,
 - skyldighet att **hålla kontakt** med en viss person,
 - skyldighet att **vistas på ett hem eller annan institution** för vård eller behandling eller att **besöka** en vårdcentral eller anlita socialtjänsten,
 - **vistelseort**, bostad, utbildning eller arbete,
 - **förbud mot att använda berusningsmedel**,
 - **förbud mot att vistas på en viss plats eller att ta kontakt med en viss person, eller**
 - annat som är nödvändigt eller följer av vårdplanen.

Akut återintagning från öppen till sluten tvångsvård (26a §)

Chefsöverläkaren får besluta att en patient som ges öppen psykiatrisk tvångsvård **åter ska ges slutna psykiatrisk tvångsvård om**

1. de förutsättningar som anges i 3 § första stycket 1 och andra stycket är uppfyllda, och
2. rättsens beslut om fortsatt vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för patientens eller annans hälsa eller personliga säkerhet.

Stödperson (30§)

- Chefsöverläkaren skall se till att en patient som vårdas enligt denna lag, så snart patientens tillstånd tillåter, genom en individuellt anpassad information **upplyses om sin rätt att få en stödperson**. När patienten begär det, skall en stödperson utses.
- En stödperson kan utses också i annat fall, om patienten inte motsätter sig det. Stödpersonen skall bistå patienten i personliga frågor så länge denne ges tvångsvård enligt denna lag och, om patienten och stödpersonen samtycker till det, **även under fyra veckor efter det att tvångsvården har upphört**.

Överklagande (32§)

- Patienten får hos förvaltningsrätten överklaga chefsöverläkarens beslut om intagning för tvångsvård enligt 6 b, 11 eller 14 §. Ett sådant överklagande ska anses innefatta även en begäran om att tvångsvården ska upphöra.
- Patienten får även överklaga chefsöverläkarens beslut enligt 26 a §. Ett sådant överklagande ska anses innefatta en begäran om att den slutna psykiatriska tvångsvården ska upphöra.

Överklagande (33§)

Patienten får hos förvaltningsrätten överklaga ett annat beslut av chefsöverläkaren enligt denna lag som innebär

1. avslag på en begäran om att tvångsvården ska upphöra,
2. förordnande enligt 24 § om förstöring eller försäljning av egendom,
3. avslag på en begäran om tillstånd enligt 25 § att vistas utanför vårdinrättningens område eller meddelande av villkor i samband med en sådan vistelse,
4. återkallelse enligt 25 § tredje stycket av tillstånd att vistas utanför vårdinrättningens område, eller
5. meddelande av villkor i samband med öppen psykiatrisk tvångsvård enligt 26 § andra och tredje styckena.

Polisomhändertagande (47§)

- Om det finns **skälig anledning att anta att någon lider av en allvarlig psykisk störning och är farlig för annans personliga säkerhet eller eget liv eller i övrigt behöver omedelbar hjälp**, får polismyndigheten tillfälligt omhänderta honom eller henne i väntan på att hälso- och sjukvårdspersonal kan ge honom eller henne sådan hjälp. Den omhändertagne får föras till en sjukvårdsenhet som kan ge stöd och behandling.

Polismyndigheten ska lämna biträde på begäran av (47§)

1. en läkare som avses i 4 § andra stycket sista meningen för att han eller hon ska kunna **genomföra en undersökning för vårdintyg,**
2. en läkare som avses i 4 § andra stycket sista meningen eller av chefsöverläkaren för att **föra patienten till en sjukvårdsinrättning sedan vårdintyg har utfärdats,**
3. **chefsöverläkaren** för att återföra en patient som har lämnat vårdinrättningen utan tillstånd,
4. **chefsöverläkaren** för att återföra en patient till vårdinrättningen, om denne inte har återvänt dit sedan tiden för ett tillstånd att vistas utanför inrättningens område har gått ut eller tillståndet har återkallats, eller
5. **chefsöverläkaren** för att återföra en patient till vårdinrättningen, om denne inte har återvänt dit sedan beslut om sluten psykiatrisk tvångsvård har fattats.

Informationsplikt till patienten (48§)

- En patient som vårdas med stöd av denna lag skall **så snart hans tillstånd medger det** genom chefsöverläkarens försorg upplysas om sin rätt
 1. att enligt 32 och 33 §§ **överklaga** vissa beslut,
 2. att **anlita ombud eller biträde** och
 3. att enligt 38 a § **få offentligt biträde.**
- **Denna lag skall finnas anslagen inom sjukvårdsinrättningen väl synlig för patienterna.**